

Katsauksia.

Virittäjän vainajia.²

Kun selailemme Kotikielen Seuran aikakauslehden Virittäjän ensimmäisiä, perin ohuita vuosikertoja ja otamme selvää niistä kirjoittajista, jotka lehden palstoilla pyrkivät virittämään ja vireillä pitämään suomen kielen, suomalaisen kirjallisuuden historian sekä kansanrunoudentutkimuksen ja kansatieteen harrastusta, havaitsemme nopeasti, että niistä kohtaamme etupäässä miehiä, joiden vaellus täällä ajassa on päättynyt. Kohtaamme Kaarle Krohnin, Virittäjä-lehden syntysanojen lausujan, suuren tiedemiehen, joka itsekin oli kuin aatteiden virittäjä; kohtaamme E. N. Setälän komean ja vivahdusrikkaan tiedemies- ja johtajahahmon, kohtaamme suuren tutkijan Heikki Paasosen, vilkkaan, leikillisen ja aina alttiin Heikki Ojansuun, isällisen Yrjö Wichmannin, perusteellisen, uutteran Artturi Kanniston, rehdin pohjalaisen Frans Äimän, suuren humanistin J. J. Mikkolan, runokkaan A. V. Koskimiehen, sanakkaan Knut Cannelinin, hartaan harrastajan Erkki Reijosen, perusteellisen varsinaisuomalaisen A. R. Niemen, maailmankuulun Antti Aarneen, suuren keräilijän Samuli Paulaharjun, loistavan kansatieteilijän U. T. Sireliuksen, viisaan ja partaveitsenterävän O. J. Tuulion — ja monia muita, joiden nimien mainitsematta jättäminen ei merkitse heidän unohtamistaan. Ja

² Puhe Virittäjän 50-vuotisjuhlatilaisuudessa 8. I. 1947.

myöhemmistäkin vuosikerroista voimme löytää kirjoituksia, joiden sarja ei enää lisääny: niiden kirjoittajina ovat olleet Ilmari Manninen, F. A. Heporauta, Martti Niinivaara, Arvo T. Inkilä, Astrid Reponen.

Tässä juhlatilaisuudessa nämä henkilöt ovat meidän tärkeimmät vieramme.

Ihmisille on suotu se oikeus ja onni, että he itse asiassa vasta vainajina hahmottuvat jäljellejääneiden mieleen kokonaisiksi; vasta vainajina he erottuvat ääriivioiltaan, epäolennaisen karistessa ja vain olennaisen jäädessä jäljelle. Heidän kohtalonsa on lopullinen, heidän luonteenpiirteensä voidaan määritellä ja heidät voidaan sijoittaa tiettyyn kategoriaan. Nimenomaan heidän työnsä on kokonaisuutena arvioitavissa ja heidän pyrkimyksensä rehellisyys ja suorituksensa merkitys ratkaistavissa.

Kun siis tänään pyrimme erottamaan Virittäjän vainajien ääriviivat muistoissamme, päädyimme yhteiseen toteamukseen: niin erilaisia kuin he olivatkin, eräässä suhteessa he kaikki olivat samanlaisia: jokaisesta heistä voidaan antaa todistus, että he tunsivat syvää kiintymystä juuri siihen työhönsä, jonka raivaamisen Virittäjä oli ottanut suorittaakseen. Eikä vain kiintymystä: useissa tapauksessa voidaan heidän yhteydessään puhua innostuksesta ja rakkaudesta, vieläpä pyhästä kutsumatietoisuudesta. Se, joka lukee Virittäjän nyt viideksikymmeneksi kasvaneiden vuosikertojen sivuja, saattaa loistokkaalla tyyllillä tai myös kuivaankin sävyyn kirjoitetusta sana-artikkelista ja suvereenista, tai myös liian yksityiskohtaisesta, esimerkein ahdetusta tutkielmasta löytää muotokuvia miehistä, joiden pyrkimys totuuden selville saamiseen tai totuuden julistamiseen oli vilpittömän, miehistä, joille tämä kansa ja tämä kieli oli ylinnä muita — kaksi ominaisuutta, jotka aiheuttavat sen, että noissa kuvissa yleistyksen on heijastusta.

Kun nykyiset Virittäjän ympärille ryhmittyneet tiedemiehet laativat tähän lehteen kirjoituksiaan, he eivät ole enää uudisraivaajia. Niiltä kaskimailta, joille viisikymmentä vuotta sitten viritettiin tuli ja joilta monet kannot ja kivet seuraavina aikoina siirrettiin syrjään, pyrkii myös nykyisen polven viljelijä korjaamaan sadon. Mutta hänen on myönnettävä, että hänen tuloksensa rakentuu osaksi, ja usein tärkeäksi osaksi, aikaisempaan viljelykseen, aikaisempaan utteraan, vaivalloiseen työhön.

Voidaankin sanoa, että luettelemieni manalle menneiden tiedemiesten läsnäolo Virittäjän palstoilla jatkuu edelleen tänäkin päivänä todistaen selvästi erään osan heistä jääneen tälle puolelle Tuonelan joen: heidän elämäntyönsä.

Ja niinhän lienee: juuri se on pysyvintä ihmisessä. Senkin jälkeen kun fyysillinen ihminen jättää maisen, työ jää; senkin jälkeen kun nimi häviää, jää työ; senkin jälkeen kun työn tulos on osoittautunut virheelliseksi, työn suoritus pysyy, koska, niinkuin tiedämme, tulos saavutetaan useimmiten vasta kokeiden jälkeen ja uudistettujen kokeiden jälkeen.

Kaarle Krohn, Virittäjän syntysanojen lausuja, sanoi kerran, miten hyödyllistä on, jos tutkija saa keskustella edeltäjänsä kanssa. Minusta tuntuu, että näissä yksinkertaisissa sanoissa on syvä viisaus, joka voidaan soveltaa aiheeseen. Hän tarkoitti epäilemättä samaa, mitä tällä puheenvuorollani olen tarkoittanut: tradition, jatkuvaisuuden merkitystä, riip-

puvaisuuttamme menneistä sukupolvista, joiden työtä jatkamme. Me emme aloita, me vain jatkamme.

Meidän on syytä tässä tilaisuudessa, muistoille omistetussa, keskustella noiden edeltäjiemme kanssa, saada heiltä kokeneen neuvoja, taitavan tukea ja ennen kaikkea vaatimattoman nöyryyttä tieteen edessä, mikä oli heidän työnsä edellytys. Ja ehkäpä voimme saada heiltä sanoman, joka vakuuttaa meille, että keskellä nykyisyyttä, keskellä voiman tylyä aikaa humanisti, mm. kielentutkija ja -vaalija, kansanrunouden- ja kirjallisuuden-tutkija ja kansatieteilijä, rakentaa uutta tulevaisuuden maailmaa, jossa ei hallitse valta, vaan aate.

Tämän hyvän sanoman tuojia, aatteen innoittamia Virittäjän vainajia kunnioitamme seisoallemme nousten.

Martti Haavio.